

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNİ PANDEMİ SÜRECİNDE YAŞAMIŞ İLKOKUL 1. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

Examination of the Social Skills of Primary School 1st Grade Children Who Lived Their Early Childhood Period in the Pandemic

Nuray KOÇ¹

¹Uludağ Üniversitesi, Yenişehir İbrahim Orhan Meslek Yüksekokulu, Bursa

Geliş Tarihi / Received: 04.08.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 20.10.2022

ÖZ

Bu araştırma, erken çocukluk dönemlerini pandemi sürecinde yaşamış 6-7 yaşlarındaki ilkokul 1. sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerini aile ve öğretmen boyutlarıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma yakınsayan paralel karma desen ile tasarlanmıştır. Çalışma grubunu tipik durum örnekleme yöntemi ile Bursa ilindeki bir özel ilkokulun 1. sınıfına devam eden 67 çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın nicel verileri Ömeroğlu ve diğerleri (2012) tarafından geliştirilen "Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği" ile çocukların velilerinden ve öğretmenlerinden toplanmıştır. Araştırmanın nitel verileri 4 ilkokul birinci sınıf öğretmeni ve 4 birinci sınıf velisi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Ayrıca araştırmacı 3 ay boyunca haftada bir gün öğrencilerle 30 dakika derse girerek gözlem yapmıştır. Araştırmanın nicel sonuçlarında tüm boyutlar arasında "duygularını yönetme becerileri" en düşük puanda kalmıştır. Aile görüşlerine göre "akademik destek becerilerinde" kızların lehine anlamlı fark çıkarken, öğretmen görüşlerine göre "arkadaşlık becerileri" boyutunda erkeklerin lehine anlamlı fark olduğu ortaya çıkmıştır. Aile ve öğretmenlerden toplanan veriler arasında yapılan korelasyon analizinde başlangıç becerileri (r: 0.312), akademik destek becerileri (r: 0.266) ve arkadaşlık becerileri (r: 0.276) boyutlarında aile ve öğretmen görüşleri arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Araştırmanın nitel boyutunda ise pandeminin en çok "duygularını yönetme becerileri" üzerinde etkisi olduğu, bununla beraber akran zorbalığının ve dijital bağımlılığın çok sık görüldüğü belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Erken çocukluk, Pandemi, Sosyal beceri.

ABSTRACT

This research aims to examine the social skills of 6-7 year-old primary school children who have lived through the pandemic process in their early childhood, in terms of family and teacher dimensions. The research has been designed with convergent parallel mixed design. With the typical case sampling method, the study group has been consisted of 67 children attending the 1st grade of a primary school in Bursa. The quantitative data of the study have been collected from the parents and teachers of the children with the "Preschool Social Skills Assessment Scale" developed by Ömeroğlu et al. (2012). The qualitative data of the study have been obtained through a semi-structured interview form with 4 primary school first grade teachers and 4 first grade parents. In addition, the researcher has made observations by attending the class for 30 minutes with the students once a week for 3 months. In the quantitative results of the study, the "skills to manage their emotions" remained at the lowest score among all dimensions. While there was a significant difference in favor of girls in "academic support skills", according to family opinions, according to teachers' opinions, there was a significant difference in favor of boys in terms of "friendship skills". In the correlation analysis between the family and the teacher, a positive relationship has been found between the views of family and teachers in the dimensions of initial skills (r: 0.312), academic support skills (r: 0.266) and friendship skills (r: 0.276). In the qualitative aspect of the study, it has been revealed that the pandemic had the most impact on the "emotional management skills", however, peer bullying and digital addiction were very common.

Keywords: Early childhood, Pandemic, Social skills.

GİRİŞ

İnsanlığın verdiği en büyük sınavlardan biri olan salgınlar; toplumları ve devletleri etkileyerek ekonomik hayatı çıkmaza sokmuş, güç dengelerini değiştirmiş ve toplum yaşantılarında köklü değişikliklere neden olmuştur (Ekiz, İlman ve Dönmez, 2020). Günümüzde Çin'in Wuhan şehrinde Aralık 2019'da daha önce rastlanmamış bir pnömoni vakası ortaya çıkmış ve vakaların çoğalmasıyla hastalık salgına dönüşmüştür. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) bu salgını Covid-19 olarak adlandırmıştır. İlk vakadan sonra virüsün hızla tüm dünyayı sarması nedeniyle ülkeler alarma geçmiş ve Mart ayında Dünya Sağlık Örgütü pandemiyi ilan etmiştir (World Health Organization [WHO], 2020).

Pandemi toplumların yaşantısını ve dünya ekonomisini önemli ölçüde etkilemiş, tüm dünyada hayatın akışı ve ritmi değişmiştir (Zhu, Wei ve Niu, 2020). Pandeminin etkisini azaltmak ve yayılmasını önlemek için tüm dünyada karantina süreçleri, maske zorunluluğunun ve sosyal mesafe kurallarının getirilmesi, sokağa çıkma yasakları, çalışma saatlerinin esnetilmesi ve evden çalışılması gibi önlemler alınmıştır. Ayrıca salgının yayılmasını önlemek için okul ve üniversiteler de dâhil olmak üzere halka açık kapalı yerlerin neredeyse tamamı geçici süre ile kapatılmıştır (Bozkurt, 2020; Gupta ve Goplani, 2020). Yakın tarihte bu kadar büyük bir küresel salgının olmaması, yakın çevreden duyulan hastalık ve ölüm haberleri, salgın önlemlerinin sosyal hayatı engellemesi, ve oluşan kaos ortamı ve bilgi kirliliği insanlarda kaygı, stres ve depresyona neden olarak yaşamlarını olumsuz etkilemiştir (Döger ve Kılınç, 2021). Yapılan birçok araştırma, salgınların insanların kaygı düzeylerini yükselttiği ve hayatlarında bir travmaya dönüştüğünü göstermiştir (Taylor, Kingsley, Garry ve Raphael, 2008; Zhang vd, 2020).

Çocuklarda Covid-19 hastalığının yetişkinlere göre ölüm riski az ve semptomları hafif atlatıldığı söylene de, Çin'in raporlarında çocuklar ve ergenlerin salgından ilk etkilenen gruplardan biri olduğu görülmüştür. Çocuklar pandemiden sadece bedensel olarak değil, psikolojik olarak da etkilenmişler ve bazı davranış problemleri göstermişlerdir (Weir, 2020). Pandemi uzun süreli etkilerde çocuklarda ebeveyne bağımlılık, umutsuzluk, sıkıntı, hayal kırıklığı, enfeksiyon korkusu, akranlarıyla iletişim kuramama, ailede yaşanan stres, ihmal veya şiddetin çocuğa yansması gibi daha kalıcı etkilere sebep olabilmektedir (Özyürek ve Çetinkaya, 2021; Santrock, 1997).

Schonfeld ve Demaria (2015) çocukların duygularını yönetme konusunda yetişkinler kadar deneyimli olmadıklarından pandemi gibi travmatik olaylardan yetişkinlere göre daha fazla etkilenebileceğini belirtmektedir. Pandemi sürecinde çocukların yetişkinlerle aynı sürece

tanıklık etmeleri, yeni normal sürece dair yaşadıkları korkular, rutinlerinden vazgeçmek zorunda kalmaları ve fiziksel ve sosyal izolasyon deneyimleri şüphesiz onların gelişimlerinde izler bırakacaktır.

Çocuklarda gelişimin hızlı olduğu 0-6 yaş dönemini kapsayan ve hayatın sonraki yıllarını düzenleme imkânı veren erken çocukluk dönemi; çocuklar için kritik bir öneme sahiptir. Bu dönemde kazanılan tüm deneyimler çocuğun ileriki hayatına yaptığı bir yatırımdır (Kadan, Aysu ve Aral, 2020). Bu dönemde çocuklar özellikle akran ilişkileri aracılığıyla sorumluluk alma, paylaşma, empati kurma gibi sosyal becerilerini kazanmakta ve duygularını tanımayı ve yönetmeyi öğrenmektedir (Kılıç, 2015). Sosyal beceriler çocuğun içinde bulunduğu sosyal ortama uygun iletişim, etkileşim ve empati içeriklerine sahip, sözel ya da sözsüz iletişimle sergilediği davranışlardır (Dişçi, 2019; Lynch ve Simpson, 2010) Bu yüzden sosyal beceriler çocuğun toplumdaki sosyal kabulü için bu yaşlarda mutlaka edinmesi gerektiği 21. yy becerileri içerisinde de yer alan becerilerdir.

Benmerkezci düşünme sistemiyle hareket eden ve soyut düşünme becerilerini henüz kazanmamış olan erken çocukluk dönemindeki çocukların pandemi sürecini anlamlandırabilmesi oldukça güçtür (Tarkoçin, Alagöz ve Boğa, 2020). Erken çocukluk döneminde pandemi ile tanışmış olan çocuklar son birkaç yıldır hayatlarının bir kısmını önce evde izole olarak, bir kısmını da kontrollü sosyalleşerek yaşamışlardır. Çocukların ilk zamanlarda eve kapanmış olmaları, hareket edebilecekleri ortamların kısıtlanması, günlük rutinlerinin değişmesi, maske ve mesafenin hayatlarında normalleşmesi, okula gidememeleri, gidebilenlerin düzenli olarak devam edememesi, akranları ile bir arada olamamaları, yakınlarını diledikleri zaman görememeleri gibi durumlar onların ruhsal, sosyal, motor ve zihinsel gelişimlerini sekteye uğratmıştır. Bu durum çocuklarda bir takım sosyal beceri eksikliklerine ve davranış problemlerine de zemin hazırlamıştır. Tüm bunlar göz önüne alındığında özellikle erken çocukluk döneminde olan çocukların sosyal desteğe en çok gereksinim duydukları zamanlardan birinin pandemi süreci olduğu söylenebilmektedir (Brooks vd, 2020).

Çocukların içinde buldukları gelişim dönemine pandeminin etkisini inceleyen çalışmalarda, erken çocukluk dönemindeki çocuklarda genellikle oyuna dâhil olamama, odaklanma problemi yaşama, tuvalet kazaları, ebeveyn bağımlılığı gibi gelişim düzeyine uygun olmayan bazı durumların oluşabileceği ortaya çıkmıştır (Imran, Zeshan ve Pervaiz, 2020). Alisinanoğlu, Türksoy ve Karabulut'a (2020) göre de pandemi çocuklarda en çok öfke ağlama nöbeti, hırçınlık gibi problemlerin görülmesine neden olmuştur. Tüm bu problemlerin temeli, pandemiden dolayı çocuğun akranları ile birlikte olma, duygularını yönetme gibi sosyal becerilerini yeterince kazanamadığından bu becerileri göstermesi gereken ortamlara girdiğinde

zorlanmasından kaynaklanmaktadır. Evde aile bir şekilde bu problemleri bertaraf edebilse de, çocuk okula başladığında bu problemler daha çok açığa çıkmaktadır.

Sosyal becerilerinin gelişebilmesi için çocuğun sosyal bir gruba girmesi, grup üyeleriyle iletişime ve etkileşime geçmesi gerekmektedir. Bunun için çocuğa başta okul olmak üzere sosyal etkileşim için fırsatlar verilmelidir (Rashid, 2010; Yaşar-Ekici, 2015). Ancak pandemiden dolayı dünyada ve ülkemizde eğitim alanında sosyal etkileşimi azaltacak kararlar uygulanmak zorunda kalmıştır. İlk vaka ortaya çıktıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Mart 2020'de yüz yüze eğitime ara vermiş, bu süreçte uzaktan eğitim yapılacağını duyurmuştur (Özdoğan ve Berkant, 2020). 2020-2021 eğitim öğretim yılına ise, önce kademeli yüz yüze eğitimle başlanmış ama vakalar artmaya devam ettiği için Mart ayından itibaren bazı yerlerde uzaktan eğitime geri dönmüştür. Daha sonra Nisan-Mayıs ayları arasında yine yurt genelinde uzaktan eğitim uygulanmıştır. Bu tarihten itibaren okul öncesi eğitim kademesi yine yüz yüze eğitimle açılrsa da, öğrencilerin katılımı gönüllülük esasına bırakılmıştır. Bazı aileler hastalıktan korktukları için çocuklarını okula göndermezken, okul öncesi eğitime devam eden çocuklar da çoğunlukla uzaktan eğitim olarak ya da yüz yüze eğitime katılsalar da sınıf karantinaları gibi nedenlerden kesintili bir şekilde eğitimlerini almışlardır.

Okul öncesi eğitimden ilköğretime başlama aşaması çocukların sosyal becerilerini, akademik süreçlerini ve gelecekteki davranışlarını etkileyecek önemli bir dönemdir (Dockett ve Perry, 2001). Özellikle erken çocukluk döneminde çocukta görülebilecek davranış problemlerine ve sosyal beceri yetersizliği gibi durumlara sekiz yaşına kadar müdahale edilmediğinde bu davranışlar kalıcı hale dönüşebilmektedir. İlerleyen dönemlerde ise bu problemler özgüven eksikliği, yalnızlık, öğrenme güçlüğü, düşük benlik saygısı, zorbalığa maruz kalma, kaygı bozukluğu ve depresyon gibi başka sorunlara neden olabilmektedir (Dereli-İlman, 2013; Webster-Stratton ve Reid, 2004).

Pandemi koşullarından dolayı sosyal becerilerini geliştiremeyen ve bunun yanında okul öncesi eğitimden tam olarak faydalanamayan öğrenciler 2021-2022 yüz yüze eğitim olarak birinci sınıfa başladıklarında bu onların okul uyumlarına da yansımıştır. Gülay-Ogelman, Güngör ve Gökteş (2021) araştırmalarında erken çocukluk dönemleri pandemiye denk gelen çocukların, kurallara uymama, öğrenilen bilgiyi çabuk unutma ve temizlik takıntısı olma gibi okula uyum problemlerinin ortaya çıktığını belirtmiştir. Ayrıca bu süreçte çocuklarla birlikte sürece eşlik eden ailelerin de zorlandığı, bazı ailelerin süreci yönetirken kendilerince kolay ama yanlış yolları denediği görülmüştür (Erol, M. ve Erol, A., 2020). Örneğin bu dönemde ebeveynler çocuklarında gördükleri olumsuz davranışları kontrol edebilmek için teknolojik araçları daha sık kullanarak, birçok aile çocuklarında dijital bağımlılığa neden olmuşlardır

(Güzelyurt ve Nayci, 2020; Sarman, A., Tuncay ve Sarman, E., 2020). Tüm bu olumsuzluklar bir araya gelince çocukların sosyal becerileri ile ilgili problemler yaşamaları kaçınılmaz olmuştur.

Literatürde pandemide erken çocukluk döneminde olan veya bu dönemde okul öncesi eğitim almış olan çocukların yaşadıkları sosyal ve duygusal problemlerle ilgili çalışmalar (Çelik ve Çak, 2021; İnan, 2020; Konca ve Çakır, 2021, Tuzcuoğlu, Aydın ve Balaban, 2021) bulunmaktadır. Benzer olarak, pandemi sürecinde 1. sınıfa başlayan çocuklarla ilgili çalışmalar da alanyazında yer almaktadır (Okatan ve Tagay, 2021; Yaşar, 2021). Ama pandeminin bu sancılı süreçlerini yaşamış olan çocukların 1. sınıfa başlarken ki akıbetleri, özellikle okulun ilk zamanlarında yaşadığı sosyal problemler ile ilgili çok fazla araştırma bulunmamaktadır. Bu açıdan araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülürken, bir sonraki eğitim öğretim döneminde 1. sınıfa başlayacak olan çocukların sosyal becerilerine yönelik olası problemleri gösterdiği için öğretmenlere ve araştırmacılara yol gösterebileceği düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Türü

Bu araştırma, erken çocukluk dönemini pandemi sürecinde yaşamış olan ve ilkokul 1. sınıfa başlayan 6-7 yaş çocuklarının sosyal uyum becerilerini incelemek amacıyla karma yöntem desenlerinden olan yakınsayan paralel karma desene uygun olarak yapılmıştır. Karma yöntem desenleri ile açık uçlu ve kapalı uçlu araştırma sorularını cevaplayabilme ve araştırılan konuyu bütüncül bir şekilde ele alabilme mümkün olmaktadır (Davies, 2000, Johnson ve Onwuegbuzie, 2004).

Yakınsayan paralel karma desende birlikte veya yakın zaman içinde toplanan nitel ve nicel verilerin önem dereceleri aynıdır. Bu desende nitel ve nicel veriler eşit veya yakın zaman aralığında toplansa da, ayrı analiz edilmektedir. Verilerin analizinden sonra nicel ve nitel veri türlerine ilişkin bulgular birleştirilip karşılaştırılarak konu ile ilgili yorumlamalar yapılmaktadır (Creswell, 2016). Birleştirme sırasında farklı türdeki veriler karşılaştırılmakta ve bulguların birbirlerine yakınlığı tartışılmaktadır (Çepni, 2014).

Araştırmada 1. sınıf öğretmenlerinden ve çocuğu 1. sınıfa devam eden velilerden elde edilen nicel ve nitel veriler eşit önem düzeyinde olduğundan, çocukların sosyal becerilerine yönelik bütüncül bir durum tespiti sunabilmek için bu desen tercih edilmiştir.

Araştırma Grubu

Çalışmanın evrenini erken çocukluk dönemini pandemi sürecinde yaşamış olan ve Bursa ilindeki ilkokul 1. sınıfa devam eden 6-7 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın örnekleme tipik durum örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Tipik durum örnekleme amaçlı örnekleme türlerinden biri olup, araştırma problemi ile ilgili evrende yer alan çok sayıdaki durumdan tipik olan biriyle oluşturulması şeklinde örneklem oluşturulur (Büyüköztürk vd., 2008). Araştırma grubunu erken çocukluk döneminde pandemi sürecini yaşamış ve şuan Bursa ilindeki bir özel okuldaki ilkokulda 1. sınıfa devam eden 67 çocuk oluşturmaktadır. Çalışma grubundaki çocukların 26 tanesi kız olup, 41 çocuk erkektir. Çocukların tümünün doğum tarihleri 2015 yılına ait olup, çocukların %88'si (f=59) kısa bir sürede olsa okul öncesi eğitim deneyimi yaşamıştır. Çocuklarla ilgili veriler çocukların velileri ve bu okulda görev yapan 4 sınıf öğretmeninden elde edilmiştir. Araştırmacı 2021-2022 eğitim-öğretim bahar yarıyılı boyunca haftada bir gün okula gidip öğrencileri gözlemleyeceği için kolay ulaşılabirliği açısından örneklemin tamamı bu okuldan seçilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Yakınsayan paralel desen ile tasarlanan araştırmanın nicel boyutu "ilişkili tarama" modelinde düzenlenmiştir. Araştırmanın nicel boyutuna ilişkin araştırma verileri, Ömeroğlu ve diğerleri (2012) tarafından geliştirilen "Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği" ile toplanmıştır.

Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED)

OSBED, 36-72 ay arasındaki çocuklara ait sosyal becerilerin düzeyini belirlemek için Ömeroğlu ve diğerleri (2012) tarafından geliştirilen bir veri toplama aracıdır. Ölçeğin "başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri ve duygularını yönetme becerileri" olmak üzere 4 alt boyutu bulunmaktadır. OSBED, çocukların aileleri ve öğretmenleri için iki form halinde düzenlenmiş olup, ölçekte 49 madde yer almaktadır. Ölçek, çocuğu gözlemleyen öğretmeni ya da ailesinden biri tarafından, her çocuk için cevaplanmaktadır. Ölçek beşli likert şeklinde tasarlanmış olup, ölçekten en düşük 49 puan, en yüksek 245 alınabilmektedir. Ömeroğlu ve diğerleri (2014) ölçeğin öğretmen formunun ölçeğe ait alfa katsayısının norm örneklemin tümü için .96 olduğunu; ölçeğin aile formunun ölçeğe ait alfa katsayısının ise norm örneklemin tümü için .95 olduğunu ve bu sonuçların, ölçeğin iç tutarlılığının güvenilir olduğunu gösterdiğini belirtmişlerdir.

Araştırmanın nicel verileri; velilerin ve öğretmenlerin ilgili ölçeği her çocuk için doldurması ile elde edilmiştir. Veriler toplanmadan önce ailelere çalışma ile ilgili bilgi

verilmiştir. Yakınsayan paralel desenin nicel boyutunda elde edilen veriler SPSS 28 istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde çarpıklık ve basıklık katsayıları, aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız örneklem t-testi ve korelasyon analizi uygulanmıştır.

Araştırmanın nitel boyutu “durum çalışması” deseninde yürütülmüştür. Durum çalışması araştırmalarında gerçek ve güncel bir durum veya durumlar hakkında bilgi toplanıp durum tespiti yapılmakta ve temalar ortaya koyulmaktadır (Creswell 2016). Nitel boyuttaki örneklem grubundaki öğretmenlerin 1’i erkek, diğer 3 kişi kadın olup; çocukların velilerinin tümü (f=4) kadın katılımcılardan oluşmuştur. Öğretmenlerin mesleki deneyimleri 7-16 yıl arasında değişmektedir. Annelerin ise tümü üniversite mezunu olup; ikisi ev hanımı, biri öğretmen diğeri de özel sektörde çalışmaktadır. Görüşmedeki annelerin iki tanesi kız, diğer ikisi de erkek çocukları için görüşmelere katılmıştır. Görüşmeye katılan öğretmenler Ö1, Ö2, Ö3, Ö4 şeklinde kodlanırken; anneler A1, A2, A3,A4 şeklinde kodlanmıştır. Araştırmanın nitel verileri çocukların sınıf öğretmenleri ve gönüllü 4 veli ile yarı yapılandırılmış görüşme formu ile odak grup görüşmesi yoluyla alınmıştır. Ayrıca araştırmacı 2021-2022 eğitim-öğretim bahar yarıyılı boyunca haftada bir gün her sınıfa (4 sınıf) 30 dakika derse girerek gözlem yapmıştır. Öğretmenler ve velilerle ayrı görüşmeler yapılmış olup, görüşmeler 1-1.5 saat arası sürmüştür. Görüşme sorularının hazırlanması aşamasında alandan iki uzmanın görüşü alınmıştır. Yakınsayan paralel desende nicel ve nitel verilerden elde edilen bulgular karşılaştırılacağından, iki veri türünün benzer başlıklar altında toplanması gerekmektedir (Creswell, 2016). Bu yüzden ölçeğin alt boyutları ile yakınsayan paralel desenin nitel boyutunda kullanılan görüşme soruları arasında benzerlik olmasına dikkat edilmiştir.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmanın nitel boyutundaki yarı yapılandırılmış görüşme soruları şu şekildedir:

1. Bu dönem eğitime başlayan çocuklarınızda/öğrencilerinizde başlangıç becerilerinin (selamlaşma, kendini tanıtma, teşekkür etme, izin isteme, özür dileme vb.) nasıl olduğunu düşünüyorsunuz?

2. Bu dönem eğitime başlayan çocuklarınızda/öğrencilerinizde akademik destek becerilerinin (dinleme, sorulara cevap verme, yönergelere uyma vb.) nasıl olduğunu düşünüyorsunuz?

3. Bu dönem eğitime başlayan çocuklarınızda/öğrencilerinizde arkadaşlık becerilerinin (arkadaşlarının duygularını anlama, akran gruplarına katılma, sıraya girme, paylaşma vb.) nasıl olduğunu düşünüyorsunuz?

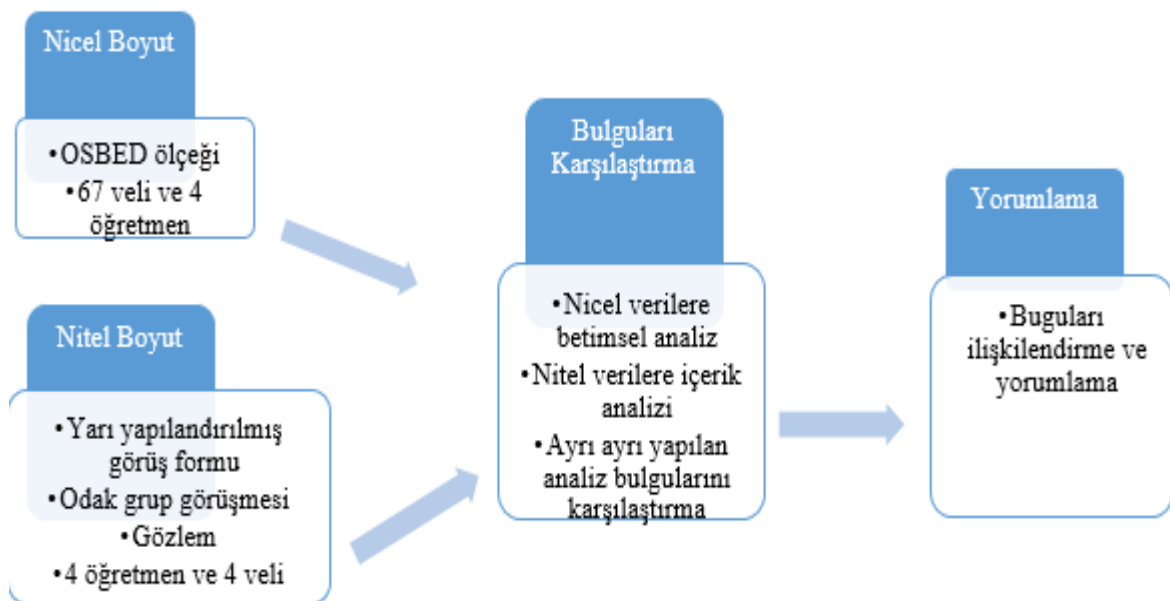
4. Bu dönem eğitime başlayan çocuklarınızda/öğrencilerinizde duygularını yönetme becerilerinin (başkalarının duygularını anlama, hayır diyebilme, isteğini erteleyebilme vb.) nasıl olduğunu düşünüyorsunuz?

5. Çocuğunuzun/öğrencilerinizin sosyal problemlerine çözüm amaçlı hangi yolları kullanıyorsunuz?

6. Pandeminin çocukların sosyal becerileri üzerinde etkisi nasıl olmuştur?

Yakınsayan paralel desenin nitel boyutunda elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi bağlamında, öğretmenlerden ve velilerden elde edilen veriler araştırmacı tarafından ayrıntılı bir şekilde okunduktan sonra kodlamalar yapılmış ve belirlenen kodlar bir araya getirilerek temalar ve kategoriler oluşturulmuştur.

Araştırmanın nitel boyutunun iç geçerliliği için çalışma grubundan doğrudan alıntılara yer verilmiş olup; dış geçerliliği için görüşme sorularının hazırlanması aşamasında soruların araştırmanın amacına uygunluğu hakkında uzman görüşü alınmıştır ve görüşme soruları ile çalışma grubu dışında bir öğretmen ve bir veli ile ön uygulama yapılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunun iç güvenirliliği için alandan bir uzman tarafından birbirinden bağımsız olarak görüşme kodları oluşturulmuştur. Araştırmacı ve uzmanın işaretlemeleri arasında “görüş birliği ve ayrılığı” olan maddeler ayrılmış, Miles ve Huberman’ın (1994) formülüyle hesaplanmıştır. Bu formülde oranın %70 ve üzerinde olması verilerin tutarlı ve güvenilir olduğunu göstermektedir (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmada da %92’lik bir tutarlılık oranı hesaplanmıştır. Karma yöntemlerden olan yakınsayan paralel desen ile düzenlenen araştırmanın şematik modeli Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Yakınsayan Paralel Desen ile Tasarlanan Araştırmanın Şematik Modeli

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın nitel boyutu için daha fazla aile ile görüşülememesi, nicel boyutunun veri toplama sürecinin tek bir okulda kalması araştırmanın sınırlılıkları olarak düşünülebilir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın uygulamasına başlamadan önce Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan 27.05.2022 tarihinde 2022/05 sayılı oturum kararıyla etik kurul izni alınmıştır. Katılımcıların bilgilendirilmesi amacıyla görüşme öncesinde araştırmacı tarafından her bir katılımcıya "Bilgilendirilmiş Onam Formu" okunarak katılımcının imzası alınmıştır. Görüşme sırasında ses kayıt cihazı kullanılacağı, katılımcıların kimliklerinin ve ses kayıtlarının sadece bu çalışma için kullanılacağı bilgisi paylaşılmıştır.

BULGULAR

Yakınsayan paralel desende nicel ve nitel veriler ayrı ayrı analiz edildiğinden, araştırmanın nicel ve nitel verileri üzerinde ayrı çalışılarak analiz sonuçları elde edilmiştir.

Araştırmanın Nicel Bulguları

Araştırmada OSBED ile çocukların velileri ve öğretmenlerinden nicel veriler elde edilmiştir. İstatistiksel analizlerin yapılabilmesi için öncelikle normallik testi yapılmıştır.

Normallik testi için Skewness (çarpıklık) ve Kurtosis (basıklık) değerlerine bakılmıştır. Ailelere uygulanan ölçekteki verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığını belirlemek için yapılan normallik analizinde "Başlangıç becerileri" için Skewness değeri -.489 Kurtosis değeri -0.257; "Akademik beceriler" için Skewness değeri .016, Kurtosis değeri -.293; "Arkadaşlık becerileri" için Skewness değeri -.014 , Kurtosis değeri -.836; "Duygularını yönetme becerileri" için ise Skewness değeri .073 , Kurtosis değeri -.407 olarak hesaplanmıştır.

Öğretmenlere uygulanan ölçekteki verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığını belirlemek için yapılan normallik analizinde "Başlangıç becerileri" için Skewness değeri -1.004, Kurtosis değeri 0.986; "Akademik beceriler" için Skewness değeri -.651, Kurtosis değeri -.392; "Arkadaşlık becerileri" için Skewness değeri -.733, Kurtosis değeri .039; "Duygularını yönetme becerileri" için ise Skewness değeri -.312, Kurtosis değeri -.533 olarak hesaplanmıştır. Kurtosis ve Skewness değerlerinin -1.5 ile +1.5 arasında olması verilerin normal dağıldığını göstermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Normallik analizi sonuçlarına göre, veriler normal dağılımı gösterdiğinden çalışmanın nicel kısmında parametrik testlerin yapılması uygun görülmüştür.

Araştırmada kullanılan OSBED ölçeğine ailelerin verdikleri cevaplardan elde edilen puanların alt boyutlara ve genel toplam puanlara göre dağılımı Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Ailelerden Elde Edilen Puanların Alt Boyutlara Göre Dağılımı

Alt Boyutlar	N	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	\bar{X}	Ss
Başlangıç Becerileri	67	32.00	60.00	48.86	6.81
Akademik Destek Becerileri	67	31.00	60.00	47.17	6.22
Arkadaşlık Becerileri	67	37.00	65.00	52.77	6.96
Duygularını Yönetme Becerileri	67	24.00	56.00	39.98	7.67
Genel Toplam	67	138.00	235.00	188.80	24.27

Tablo 1 incelendiğinde, ailelerden elde edilen nicel verilerde, en düşük puan “duyguları yönetme becerileri” alt boyutunda (\bar{X} =39.98), en yüksek puanın da “arkadaşlık becerileri”(\bar{X} =52.77) alt boyutunda alındığı ortaya çıkmıştır. Başka bir ifade ile ailelere göre çocuklar arkadaşlık becerilerinde daha başarılı iken, duygularını yönetme becerilerinde daha çok zorluk yaşamaktadır.

Araştırmada kullanılan OSBED ölçeğine öğretmenlerin verdikleri cevaplardan elde edilen puanların alt boyutlara ve genel toplam puanlara göre dağılımı Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Öğretmenlerden Elde Edilen Puanların Alt Boyutlara Göre Dağılımı

Alt Boyutlar	N	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	\bar{X}	Ss
Başlangıç Becerileri	67	22.00	60.00	50.79	9.10
Akademik Destek Becerileri	67	24.00	60.00	49.44	9.97
Arkadaşlık Becerileri	67	26.00	65.00	54.58	9.51
Duygularını Yönetme Becerileri	67	14.00	60.00	44.92	11.38
Genel Toplam	67	98.00	245.00	199.74	36.44

Tablo 2 incelendiğinde, öğretmenlerden elde edilen nicel verilerde, en düşük puan “duyguları yönetme becerileri” alt boyutunda (\bar{X} = 44.92), en yüksek puanın da “arkadaşlık becerileri”(\bar{X} = 54.58) alt boyutunda alındığı ortaya çıkmıştır. Başka bir ifade ile öğretmenlere göre çocuklar okulda arkadaşlık becerilerini daha rahat uygulayabiliyorken, duygularını yönetme becerileri konusunda eksiklikleri görülmektedir.

Araştırmada aile görüşlerine göre çocukların sosyal becerileri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığı bağımsız örneklem t testi kullanılarak incelenmiştir. Cinsiyete göre çocukların sosyal becerilerine ilişkin analiz sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Aile Görüşlerine Göre Cinsiyet ile Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği Boyutları ve Toplam Puanı t Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Başlangıç Becerileri	Kız	26	50.5	6.21	65	1.58	.11
	Erkek	41	47.82	7.05			
Akademik Destek Becerileri	Kız	26	49.00	6.13	65	1.94	.04*
	Erkek	41	46.02	6.07			

Arkadaşlık Becerileri	Kız	26	53.53	7.62	65	.71	.48
	Erkek	41	52.29	6.56			
Duygularını Yönetme Becerileri	Kız	26	41.07	8.7	65	.92	.35
	Erkek	41	39.29	6.97			
Toplam	Kız	26	194.11	25.72	65	1.43	.15
	Erkek	41	186.43	23			

* $p < .05$

Tablo 3 incelendiğinde, aile görüşlerinden alınan verilere göre çocukların cinsiyetleri ile sosyal becerilerinin alt boyutu olan akademik destek becerileri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(65)} = 1.94$, $p < 0.05$). Bu farkın hangi grup lehine olduğunu belirlemek için aritmetik ortalama değerlerine bakıldığında, kız çocuklarının ($\bar{X} = 49.00$) erkek çocuklarına ($\bar{X} = 46.12$) göre akademik destek becerilerinde daha iyi oldukları görülmektedir.

Yine araştırmadaki öğretmen görüşlerine göre çocukların sosyal becerileri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiş, cinsiyete göre çocukların sosyal becerilerine ilişkin analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

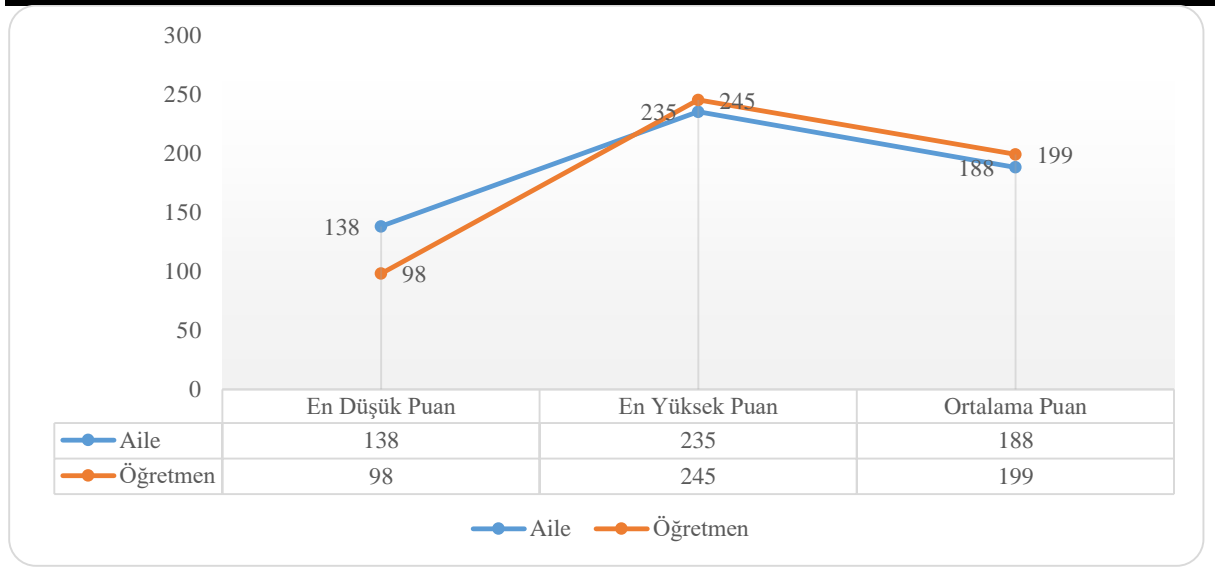
Tablo 4. Öğretmen Görüşlerine Göre Cinsiyet ile Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği Boyutları ve Toplam Puan t Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Başlangıç Becerileri	Kız	26	49.92	10.12	65	.65	.51
	Erkek	41	51.41	8.37			
Akademik Destek Becerileri	Kız	26	49.07	9.88	65	.26	.79
	Erkek	41	49.71	10.16			
Arkadaşlık Becerileri	Kız	26	52.00	10.06	65	1.92	.05*
	Erkek	41	56.43	8.76			
Duygularını Yönetme Becerileri	Kız	26	42.85	11.86	65	1.26	.21
	Erkek	41	46.41	10.94			
Toplam	Kız	26	193.85	37.14	65	1.12	.26
	Erkek	41	203.97	35.82			

* $p < .05$

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmen görüşlerinden alınan verilere göre çocukların cinsiyetleri ile sosyal becerilerinin alt boyutu olan arkadaşlık becerileri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(65)} = 1.92$, $p < 0.05$). Bu farkın hangi grup lehine olduğunu belirlemek için aritmetik ortalama değerlerine bakıldığında, erkek çocuklarının ($\bar{X} = 56.43$) kız çocuklarına ($\bar{X} = 52.00$) göre arkadaşlık becerilerinde daha iyi oldukları görülmektedir.

Araştırma verilerinde ailelerin görüşleri ile öğretmenlerin görüşlerinden elde edilen puanların karşılaştırılması Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 2. Aile ve Öğretmenlerin Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği'nden (OSBED) Aldıkları Toplam Puanlar ve Ortalamaları

Şekil 2'deki verilere göre ailelerin genel toplamda en düşük puanı minimum 138 iken, öğretmenlerin minimum 98 olduğu ortaya çıkmıştır. Yine aynı verilere göre ailelerin genel toplamda en yüksek puanı maksimum 235 iken; öğretmenlerin maksimum 245 puan olduğu görülmektedir.

Ailelerin ve öğretmenlerin sosyal beceri değerlendirme ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki korelasyon analizi sonuçları Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5. Ailelerin ve Öğretmenlerin Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

		Öğretmenlerden Elde Edilen Puanlar				
		Başlangıç Becerileri	Akademik Destek Becerileri	Arkadaşlık Becerileri	Duygularını Yönetme Becerileri	Toplam Puan
Ailelerden Elde Edilen Puanlar	Başlangıç Becerileri	.312*				
	Akademik Destek Becerileri		.266*			
	Arkadaşlık Becerileri			.276*		
	Duygularını Yönetme Becerileri				.191	
	Toplam Puan					.258

*p<.05

Tablo 5'te görüldüğü gibi ailelerin ve öğretmenlerin sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar arasında korelasyon analizi yapılmış olup, Başlangıç becerileri ($r= 0.312$, $p<0.05$), akademik destek becerileri ($r= 0.266$, $p<0.05$) ve arkadaşlık becerileri ($r= 0.276$, $p<0.05$) boyutlarındaki Pearson korelasyon katsayıları arasında anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. Buna göre bu beceriler ile ilgili aile ve öğretmen görüşleri arasında orta ve zayıf düzeyde (Büyüköztürk, 2007) pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın Nitel Bulguları

Araştırmanın nitel bulguları, yakınsayan paralel desenin nicel boyutunda kullanılan OSBED ölçeğinin alt boyutlarıyla ilişkili olarak düzenlenen görüşme sorularına göre analiz edilmiştir. Bu nedenle araştırmadaki nitel bulgular, “Başlangıç becerileri”, “Akademik destek becerileri”, “Arkadaşlık becerileri” ve “Duygularını yönetme becerileri” boyutları altında incelenmiştir.

Çalışma grubundaki annelerin pandemi sürecini yaşamış olan kendi çocuklarının sosyal becerilerine yönelik görüşlerinden elde edilen nitel veriler Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Erken Çocukluk Dönemini Pandemi Sürecinde Yaşamış İlköğretim 1. Sınıf Çocuklarının Sosyal Becerilerine Yönelik Anne Görüşleri

Tema	Kategori (Alt Temalar)	Anne Kodları	
Başlangıç Becerileri	Yeni girdiği ortamda kendini tanıtmaktan çekinme	A1,A2,A3	
	Tanıdığı kişilerle konuşmayı başlatamama	A1,A2	
	Selamlaşma ve vedalaşma ifadelerini kullanmama	A2,A3	
Akademik Becerileri	Destek	Çabuk sıkılma	A1,A2,A3,A4
		Dikkat dağınıklığı	A1,A3,A4
		Kendini meşgul etmeyi bilmeme	A2,A4
		Başladığı bir işi bitirememesi	A3
		Olumsuz eleştiriyi kabul etmemesi	A4
		Oyuncaklarını ve eşyalarını paylaşmama	A2,A3,A4
Arkadaşlık Becerileri	Anlaşmazlık durumunda konuşmak yerine küsme	A1,A2,A3	
	Yeni arkadaş edinirken zorlanma	A1,A2,A3	
	Arkadaşlarıyla konuşurken bazen nazik olmama	A4	
	İsteklerinin yapılmasında ısrarcı olma	A2,A3,A4	
Duygularını Yönetme Becerileri	Yönetme	Hatalarını veya kaybetmeyi kabullenmeme	A1,A2,A4
		İsteklerini ağlayarak ifade etme	A1,A2
		Başarısızlık durumunda aşırı kızgınlık göstermesi	A2,A4
		Dijital bağımlılık	A1,A2,A3,A4
Pandeminin Etkisi	Bencil	A2,A3,A4	
	Asosyal	A1,A2,A3	
	Paylaşmayı bilmeyen	A2,A4	
	Çabuk sıkılma	A1,A4	
	Öfkesine hâkim olamama	A1,A4	
	Üşengeçlik	A3	
	Çocukla ilgili bir sorun olduğunda öğretmenle konuşma	A1,A2,A3,A4	
Sosyal Problemlere Çözüm Yolları	Oyuncaklarını ve eşyalarını paylaşma konusunda çocukla konuşma	A1,A3,A4	
	Çocuğa evde sorumluluk verme	A1,A2,A4	
	Bilgisayar ve tablette süre sınırı koyma	A1,A3	
	Çocuğun yakın arkadaşlarını eve davet etme	A2,A4	
	Çocuğun dışarıda arkadaşlarıyla oynamasına izin verme	A1,A2	
	Sosyal becerilere yönelik çocuk kitapları okuma	A1,A4	
	Çocuğa ait ayrı bir oda düzenleyerek kendine ait özel bir alanı olmasını sağlama	A1,A3	

Tablo 6 incelendiğinde “başlangıç becerileri” boyutu için anneler pandemiden sonra çocukların en çok yeni girdiği ortamda kendini çekinmeden tanıtmaya (f=3), tanıdığı kişilerle konuşma başlatabilme (f=2), selamlaşma ve vedalaşma ifadelerini birisi söylemeden

kullanabilme (f=2) gibi sosyal becerilerde eksiklik yaşadığını belirtmişlerdir. Bununla ilgili bir anne görüşleri şöyledir:

A1 “İlk zamanlar parka gidiyoruz diyorum ki -anneciğim, ben buradayım bak orada arkadaşların var git tanış oyna, bana diyordu ki; anne sen de gel sen söyle oynatsınlar. Şimdi okul başladığından beri arkadaşlar edindikçe biraz daha açıldı. Ama hala bazen yeni ortama girince önce gözlemlemeyi tercih edebiliyor.”

A2 “Pandemi sürecinde hasta olurlar diye korktuğumuzdan ailedeki büyüklerle uzun bir süre yüz yüze görüşemedik. Çocuk bir süre anneanesi, babaannesini, dedesini görmedi. Daha birkaç aydır tam olarak yüz yüze görüşmeye başladık. Biliyorum çok seviyor anneannelerini, giderken mutlu da gidiyor. Ama yan yana geldiğimizde çocuk ilk başta çekiniyor, sonradan açılıyor.”

Tablodaki “**akademik destek becerileri**” boyutu incelendiğinde anneler pandemiden sonra çocuklarda en çok çabuk sıkılma (f=4), dikkatini toplama (f=3) ve kendini meşgul etmeyi bilmeme (f=2) gibi sosyal beceri eksiklikleri olduğunu belirtmiştir. Bu konuda bir annenin görüşü şu şekildedir:

A3 “Çok sıkıldım, bu çok sıkıcı, anne canım sıkılıyor... Pandemi özellikle eve kapandığımız dönemlerde en çok duyduğum cümlelerdendi. Gerçi hala ara ara duymuyor değilim. Pandemi döneminden beri özellikle bilgisayara ve tabletlere düşmelerinin de etkisi vardır muhakkak ama dikkati çok dağınık, bir şeyi yaparken sıkılıyor, yaptığı işi bitirmeden yarım bırakıp hemen başka bir şeyi yapmaya gidebiliyor.”

Tablodaki “**arkadaşlık becerileri**” boyutu incelendiğinde anneler pandemiden sonra çocukların en çok oyuncak ve eşyalarını paylaşmama (f=3), anlaşmazlık durumunda konuşmak yerine küsme (f=3) ve yeni arkadaş edinirken zorlanma (f=3) gibi sosyal beceri eksiklikleri gösterdiklerini belirtmiştir. Bu konuda anne görüşleri şöyledir:

A1 “Başkaları ile ilgili bir sorunu olduğunda neye kızdığını anlatacağına yüzü düşüyor, konuşmuyor, küsüyor. Sadece arkadaşları ile değil bize de bazen böyle tepki veriyor. Senin ne düşündüklerini bilemezler konuşmalısın diyorum. Bazen dediğimi yapıyor konuşuyor. Ama özellikle yakın arkadaşları değil de yeni bir ortamda canını sıkın bir şey olduysa küsmeyi ve susmayı tercih edebiliyor.”

A4 “Çocuğa şimdiye kadar pandemi de hijyenden dolayı paylaşmamayı öğrettik. Başka kişilerle oyuncağını, yiyeceğini, eşyanı paylaşma, sen de başkalarının bir şeye dokunmamalısın diye. Çocuklarında kafası karıştı, doğal olarak bunu devam ettirebiliyor. Şimdi de paylaşmayı öğretmeye çalışıyoruz.”

Tablodaki “**duyguları yönetme becerileri**” boyutu incelendiğinde, anneler pandemiden sonra kendi çocuklarında en çok isteklerinin yapılmasında ısrarcı olma (f=3), yaptığı hatayı veya kaybetmeyi kabullenme (f=3) ve isteklerini ağlayarak ifade etme (f=2) gibi sosyal beceri eksiklikleri gördüğünü belirtmiştir. Bu konuda annen görüşleri şu şekildedir:

A2 “*Kaybetmeye ve hataya hiç tahammülü yok ve bu durum bizi zaman zaman gerçekten zorluyor. Mesela evde okuma yazmasını pekiştirmek için ailece isim şehir oynamıştık. Bir harfle ilgili şehir ismi bulamamıştı. Herkes bulup o nasıl bulamaz diye sinirlenip kâğıdını yırttı, bunu saymıyoruz başka harf söyle onu yapalım diye ağlamıştı. Hırslı ama duygusal da bir çocuk ve duygularını ifade ederken bazen zorlanıyor.*”

A4 “*Bir şeyi kafasına taktı mı yaptırana kadar ısrar ediyor, peşini bırakmıyor. O an gerçekten işim varsa ve yapabilecek durumda değilsem daha sonra dediğimde kabul etmiyor, kızıyor. Hemen o an olsun istiyor her şeyi.*”

Tablodaki “**pandeminin etkisi**” boyutu incelendiğinde, anneler pandemiden sonra kendi çocuklarında en çok dijital bağımlılık (f=4), bencil (f=3) ve asosyal olma (f=3) gibi sosyal beceri eksiklikleri gördüğünü belirtmiştir. Bu konuda bir anneni görüşü şu şekildedir:

A3 “*Son iki senedir bilgisayar ve tablete iyice düştü. Evet, izlerken süre sınırı koyuyoruz ama bazen yapması gereken sorumlulukları bile onunla ödüllendirerek yaptırıyoruz. Canı her sıkıldığında anne telefonunu versene bir şey bakacağım diyor. Yapacak bir şey bulamayıp aklına direk telefon, tablet gelmesi üzücü bir şey tabii.*”

Tablodaki “**sosyal problemlere çözüm yolları**” boyutu incelendiğinde, anneler çözüm yolları olarak en çok çocukla ilgili bir sorun olduğunda öğretmenle konuşma (f=3), evde çocukla paylaşma, yardımlaşma ve işbirliği gibi konularla ilgili konuşma (f=3) ve evde sorumluluk verme (f=3) gibi yollar kullandıklarını belirtmiştir. Bu konuda bir anneni görüşü şu şekildedir:

A1 “*Evdeyken babasıyla birlikte yardımlaşma ve paylaşmanın güzel şeyler olduğuna dair konuşuyoruz. Bununla ilgili bazen çocuk kitapları da okuyoruz. Evde yapabileceği sorumluluklar veriyoruz, yatağını toplama, sofrayı kurma gibi. Arkadaşları ile dışarıda birlikte buluşmalarına oyun oynamalarına ortam yaratıyoruz. Okulda da öğretmenimiz ile hep diyalog halindeyiz.*”

Çalışma grubundaki öğretmenlerin pandemi sürecini yaşamış olan öğrencilerinin sosyal becerilerine yönelik görüşlerinden elde edilen nitel veriler Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Erken Çocukluk Dönemini Pandemi Sürecinde Yaşamış Olan İlköğretim 1. Sınıf Çocuklarının Sosyal Becerilerine Yönelik Öğretmen Görüşleri

Tema	Kategori (Alt Temalar)	Öğretmen Kodları
Başlangıç Becerileri	Selamlaşma ve vedalaşma ifadelerini kullanmama	Ö1, Ö2, Ö4
	Göz temasından kaçınma	Ö1, Ö2
	Nezaket ifadelerini kullanmama	Ö2, Ö3
	Yeni ortama girdiğinde kendini tanıtamama	Ö4
Akademik Becerileri	Dinleme becerisinin zayıf olması	Ö1, Ö2, Ö3
	Dikkat dağınıklığı	Ö1, Ö3, Ö4
	Kararlarında sürekli yetişkin desteğine ihtiyaç duyma	Ö1, Ö2, Ö4
	Sınıf iklimini bozan davranışlar	Ö3, Ö4
	Okul kurallarına uymama	Ö1, Ö2
	Kullandıkları kelime dağarcığının sınırlı olması	Ö1, Ö4
	Yaratıcı olmama	Ö2
Arkadaşlık Becerileri	Akranları ile iletişim kuramama	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	Akran zorbalığı	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	Bir oyuna veya gruba dâhil olamama	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	İşbirliği, paylaşma, sorumluluk alma gibi sosyal becerilerde eksiklik	Ö2, Ö3, Ö4
Duygularını Becerileri	Duygularını uygun şekilde gösterememe	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	Hatalarını veya kaybetmeyi kabullenmeme	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	Empati eksikliği	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	Sabırsız	Ö1, Ö2, Ö4
	İsteklerini ağlayarak ifade etme	Ö2, Ö3, Ö4
	Hayır diyememe ve kendisine hayır denmesini kabul etmeme	Ö2, Ö4
Pandeminin Etkisi	Akran ilişkilerinde zorlanma	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	İletişim becerilerinde eksiklik	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	Dijital bağımlılık	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	Grupla birlikte hareket edememe	Ö1, Ö2, Ö4
	Kurallara uymama	Ö1, Ö2, Ö3
	Kaygı durumu yüksek	Ö2, Ö3, Ö4
	Bencil	Ö1, Ö2, Ö4
	Duygu yönetiminde eksiklik	Ö1, Ö2, Ö3
	Problem çözme becerileri eksik	Ö2, Ö4
	Çekingem	Ö2, Ö3
	Saldırgan	Ö3, Ö4
	Eyleme geçmekte pasif	Ö3
	Acımasız	Ö1
Sosyal Problemlere Çözüm Yolları	Çocukla sorunuyla ve duygularına dair konuşma	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	Rehberlik servisinden destek alma	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	İşbirliği gerektiren grup çalışmaları yapma	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	Sınıfta duygularla ilgili grup sohbetlerine ve etkinliklere yer verme	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	Aile ile işbirliği	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
	Problemi kendi çözmesi için fırsat verme	Ö1, Ö2, Ö4
	Çocuğun kararlarına saygı duyma	Ö3, Ö4
	Çocuğa sevgi göstermek	Ö3
Öfkesini kontrol ettirecek çalışmalar yapma	Ö2	

Tablo 7 incelendiğinde “başlangıç becerileri” boyutu için öğretmenler pandemiden sonra çocukların özellikle bir ortamda karşılaşınca en çok selamlaşma, tanışma veya ayrılırken vedalaşma (f=3), konuşurken göz temasından kurma (f=2) ve nezaket kurallarına uyma gibi

sosyal becerilerde eksiklik yaşadığını belirtmişlerdir. Bununla ilgili öğretmen görüşleri şöyledir:

Ö2 “Çocukların birçoğu ilk geldiklerinde iletişim kurmada zayıftı, bazıları göz teması bile kurmuyordu. Derslerde veya teneffüslerde birlikte zaman geçirdikçe daha rahat konuşmaya başladılar. Ayrıca teşekkür ederim, rica ederim, özür dilerim gibi ifadelerde de sıkıntı vardı. Biri arkadaşına yanlış bir şey yaptığında yanlarında durup özür dileme davranışını öğretiyordum. Ya da biri diğeri ile boyasını paylaştı diyelim, şimdi ne diyorduk diyordum. Evet, daha önceki yıllarda da bunu yapıyorduk ama bu sene bu tarz diyalogları daha çok yapmak durumunda kaldık.”

Ö4 “Okul ilk başladığından itibaren her sabah günaydın, nasılsınız, bugün kendinizi nasıl hissediyorsunuz gibi basit diyaloglar kurarak güne başlarım. Okulun ilk zamanları buna karşılık bile vermeyen, yüzüme sadece bakan öğrenciler vardı. Ya da nasılsın diye herhangi bir kişiye sorduğumda bile heyecanlanıp ben şimdi ne diyeceğim diye düşünen, iyiyim deyip karşılık vermeyen. Bu konuda sınıf içinde sosyalleştikçe her çocuğun kendi potansiyeli içinde olumlu değişim gösterdiğini düşünüyorum.”

Tablodaki “**akademik destek becerileri**” boyutu incelendiğinde öğretmenler pandemiden sonra çocuklarda en çok birini dinleme (f=3), dikkatini toplama (f=3) ve yetişkin desteğine ihtiyaç duymadan bir şeyler yapabilme (f=3) gibi sosyal becerilerde eksiklikler olduğunu belirtmiştir. Bu konuda bir öğretmenin görüşü şu şekildedir:

Ö1 “Çocuklar başlarda duymuyor, dinlemiyor ve yönergelere uymuyordu. Yönergeleri dinlediklerinde de eksik anlıyorlardı. Ayrıca bireysel olmaya o kadar alışmışlar ki grup içinde nasıl konuşacağını bilemiyorlardı. Kendini sürekli dinlemek zorunda olan bir kitle varmışçasına karşı tarafa söz vermeden ve dinlemeden konuşuyorlardı. Bir keresinde 6 kişilik oturdukları bir grupta hepsi aynı anda birbirinden farklı konularda konuşuyorlardı. Kime anlattın veya arkadaşının anlattığından ne anladın diye sorduğumda şaşırıp kalıyorlardı.”

Tablodaki “**arkadaşlık becerileri**” boyutu incelendiğinde öğretmenler çocukların en çok akranları ile iletişimlerine (f=4), bir oyuna veya gruba dâhil olabilmelerine (f=4) ve akranlarıyla olan ilişkilerinde gösterdikleri tepkilerine (f=4) yönelik sosyal becerilerinde eksiklikler olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin hepsi bu konuda en çok “akran zorbalığı” üzerinde durmuştur. Bu konuda bir öğretmenin görüşü şöyledir:

Ö3 “Çocukların birbirleri ile iletişimlerinde çok kötü olabiliyorlar. Daha birinci sınıf olmalarına rağmen akran zorbalığına ilk defa bu sene bu kadar çok şahit oldum. Özellikle kız çocukları çok fazla birbirine zorbalık yapabiliyor. Mesela sınıftaki B. ve M. İkilisini biliyorsun hocam. Sınıfta E. yi zayıf görmüşler, sürekli kızını dışlıyorlar, alay ediyorlar, seninle

oynamayacağız diye tehdit ediyorlar. O da ağlayarak bana geliyor benimle oynamayacaklarmış diye. O kadar uyarmama rağmen her fırsatta çocuğu üzmeye çalışıyorlar.”

Tablodaki “**duyguları yönetme becerileri**” boyutu incelendiğinde öğretmenlerin çocuklarda en çok duygularını ifade etme ve gösterme (f=4), yaptığı hatayı veya kaybetmeyi kabullenme (f=4) ve empati kurma (f=4) gibi sosyal becerilerde eksiklikler olduğunu belirtmiştir. Öğretmenler görüşme sırasında pandemiden sonra özellikle bu konuda çocukların çok sıkıntı yaşadığını vurgulamışlardır. Bu konuda öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö2 *“Okul öncesi dönemde akranları ile çok zaman geçiremedikleri için empati duygularının gelişmediğini düşünüyorum. Sosyalleşmek ve gruba girebilmek için hoşlarına giden bir şey olmasa bile hayır diyemiyorlar. Yaş grubu itibariyle de çok sabırsızlar ve istekleri hemen olsun istiyorlar. Olmayınca da ağlama, vurma gibi davranışlar gösteriyorlar.”*

Ö4 *“Çocuklar arasında özellikle ilkokul deneyimini birinci sınıfta yaşayanlar, pandeminin de etkisiyle iyice izole olarak geldiklerinden duygu yönetimi konusunda en çok onlarla sıkıntı yaşadım. Duygu ve isteklerini sadece ağlayarak ifade eden, asla hayır kelimesini anlamayan, kaybetmeye tahammülü olmayan aşırı hırslı çocuklar vardı.”*

Tablodaki “**pandeminin etkisi**” boyutu incelendiğinde, öğretmenler pandemiden sonra çocuklarda en çok akran ilişkilerinde zorlanma (f=4), iletişim becerilerinde eksiklik (f=4) ve dijital bağımlılık (f=4) gibi sosyal beceri eksiklikleri gördüğünü belirtmiştir. Bu konuda bir öğretmenin görüşü şu şekildedir:

Ö1 *“Çocuklar önceki yıllara göre ekrana daha çok bağımlı. Ders aralarında teneffüslerde dışarıya çıkmak yerine akıllı tahtadan internete bağlanıp çizgi film izlemeyi isteyen çocuklar var. Birbirlerine karşı da daha çok acımasız ve benciller. Kendi duygu ve isteklerine öncelik veriyorlar. İstediklerini söylüyorlar, karşısındakinin duygusunu önemsemiyorlar. Ayrıca problem çözme konusunda da zayıflar, yeni fikirler bulmaktansa hep bildikleri yolu tercih ediyorlar ya da biri problemi onların yerine çözene kadar öylece bekliyorlar.”*

Ö3 *“Oryantasyon süresinin geçmiş yıllara göre oldukça uzadığı bir yıl geçirdik. Kurallara uyma, iletişim kurma, duygularını kontrol etme ve arkadaş edinmede zorlandıkları ama arkadaş olduktan sonra da birbirine karşı saldırgan davranışlarda buldukları bir dönemdi.”*

Tablodaki “**sosyal problemlere çözüm yolları**” boyutu incelendiğinde, öğretmenler çözüm yolları olarak en çok çocukla duygularına yönelik konuşma (f=4), işbirliği gerektirecek grup çalışmalarına sınıfta yer verme (f=4), sınıfta sosyal becerilere yönelik sohbet etme (f=4)

aile ile işbirliği yapma (f=4) ve gerektiğinde rehberlik servisinden destek alma (f=4) gibi yollar kullandıklarını belirtmiştir. Bu konuda bir annenin görüşü şu şekildedir:

Ö4 “Okul rehberliğindeki psikolog arkadaşlarımız zaman zaman sınıflarda duygulara yönelik etkinlikler yapıyor. Biz de derslerde ve sınıf içi sohbetlerde duygularını ifade edeceği çalışmalarına yer veriyoruz. Birlikte daha çok akran iletişimi kurabilsinler diye sınıfta grup çalışmaları da yaptırıyoruz.”

TARTIŞMA

Araştırmada aileler ve ilkokul 1. sınıf öğretmenlerinden elde edilen nicel ve nitel veriler aracılığıyla erken çocukluk dönemi pandemi sürecine denk gelen ilkokul 1. sınıf çocuklarının sosyal becerileri bütüncül olarak incelenmiştir.

Araştırmanın nicel verilerinde, ailelere ve öğretmenlere uygulanan OSBED ölçeğine göre pandemiden sonra çocukların sosyal becerilerinde en çok puan “arkadaşlık becerileri” boyutuna, en az puan ise “duygularını yönetme becerileri” boyutuna verildiği görülmüştür. Araştırmaya göre pandemiden en çok etkilenen “duygularını yönetme” boyutu; çocukların duygularını tanıyabilme ve uygun şekilde ifade edebilme, isteklerini erteleyebilme, hatalarını kabul edebilme, hayır diyebilme, baskı anında sakin kalıp duygularını kontrol edebilme gibi becerileri içermektedir. Annelerin ve öğretmenlerin nitel verileri bu nicel sonuçlarla örtüşmektedir. Nitekim yapılan görüşmelerde her iki grupta “duygularını ifade edememe, kaybetmeyi kabullenememe, isteklerinde ısrarcı olma” gibi duyguları yönetme becerileri ile ilgili ifadelere yer vermişler, en çok bu beceride çocukların zorlandığını ifade etmişlerdir. Ayrıca verdikleri örneklerinde en çok duygularını yönetmeden kaynaklı problemlerden olduğu görülmüştür. Araştırmacı da bireysel gözlemlerinde çocuklar bir konu ile ilgili düşüncelerini ifade ederken duygularından nerdeyse hiç bahsetmediğini, duyguları ile ilgili özellikle kızdıkları bir durumu anlatırken ağlayarak kendilerini ifade ettiğini, bazı çocukların şiddete meyilli olduğunu gözlemlemiştir. Topaç (2021) araştırmasında okul öncesi çocuklarla şarkı ağırlıklı değer eğitimi programının onların sosyal becerileri üzerindeki etkisini incelemek için aynı ölçeği kullanmış, çocukların sosyal becerilerinde en düşük becerilerin duygusal becerileri yönetme boyutunda olduğunu bulmuştur. Yine başka bir araştırmada, okul öncesi eğitim kademesinde olan çocukların okul kaygıları ve sosyal becerileri arasındaki ilişki aynı ölçek kullanılarak incelenmiş, bu araştırmada da çocukların en düşük puanı duygularını yönetme becerileri alt boyutunda, en yüksek puanı ise arkadaşlık becerileri boyutunda aldıkları belirlenmiştir (Yılmaz, 2021). Bu bağlamda araştırmada literatürdeki aynı ölçeği kullanan diğer araştırmalarla benzer bulgular elde edildiğini söylenebilir.

Benzer şekilde nicel verilerde, ailelerin görüşlerine göre kızların istatistiksel açıdan erkeklere göre “akademik destek becerilerinde” daha iyi olduğu ortaya çıkmıştır. Akademik destek becerileri; dinleme, yönergelere uyma, kendini meşgul etme gibi çocuğun ilkököl yaşamına uyumunu kolaylaştıracak becerilerden oluşmaktadır. Bununla beraber araştırmacı gözlemlerinde de dinleme, yönergeyi anlama ve uygulama, yaratıcı fikirler üretme konusunda kızların daha başarılı olduğunu gözlemlemiştir. Sınıfta bir şey anlatılırken daha çok erkek öğrencilerin dinlemediği ve uyarıldığı görülmüştür. Kız çocukların, erkek çocuklara göre iletişim ve etkileşimde daha aktif olması kızların bu akademik destek becerilerini güçlendirdiği söylenebilir. McBryde, Ziviani ve Cuskelly (2004) kız çocukların erkek çocuklarına göre daha yapıcı sosyal davranışlar sergiledikleri için dinleme yönergelere uyma gibi akademik destek becerilerini daha başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Alanda kız çocukların erkek çocuklara göre sosyal becerilerinin daha yüksek olduğunu sonucunu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Ece-Bülbül, 2018; Elibol, 2008; Larsson, Bergman, Earles ve Rydelius, 2004; Yılmaz, 2021).

Nicel veriler incelendiğinde, öğretmenlerin görüşlerine göre erkeklerin istatistiksel açıdan kızlara göre “arkadaşlık becerilerinde” daha iyi olduğu ortaya çıkmıştır. Arkadaşlık becerileri; akranlarla işbirliği yapma, paylaşma, arkadaşlarının duygularını anlama gibi çocukların olumlu akran etkileşimini geliştiren becerilerden oluşmaktadır. Öğretmenler görüşmelerde erkeklerin birbiri ile daha çabuk kaynaştığını, kızların dışlama, zorbalık, alay etme gibi davranışları daha çok sergilediğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda öğretmenlerin nicel ve nitel verileri birbiri ile uyumludur diyebiliriz. Ayrıca araştırmacı gözlemlerinde tenefüslerde ve sınıfta uygulanan oyunlarda erkeklerin birbiri ile daha kolay gruplaşabildiğini, kızların sınıftan farklı bir kişi ile eşleşmekte daha çok direnç gösterdiğini gözlemlemiştir. Bununla beraber erkeklerin daha çok grup oyunlarını sevdiği, kızların ise iki yada üç kişiyi geçmeyen gruplar halinde durmayı tercih ettiğini, resim çizme, kitap okuma gibi daha bireysel eylemlerde bulunduğu görülmüştür. Walker (2005) araştırmasında okul öncesi eğitime giden 3-5 yaş arasındaki çocukların akran ilişkilerindeki sosyal becerilerini cinsiyet değişkeni açısından karşılaştırmıştır. Araştırma erkek çocuklarda saldırgan davranışların, kız çocukların ise yardımlaşma paylaşma gibi davranışları içeren prososyal davranışlarının daha yüksek çıkması beklense de, özellikle küçük yaş grubu erkeklerin öğretmenlerin düşündüğünden daha çok prososyal davranış gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Bu da araştırma bulgumuzu desteklemektedir. Ayrıca buradan yola çıkarak, pandemiden sonra kız çocuklarının prososyal davranışlarında düşüş yaşandığı ifade edilebilir.

Öğretmenlerin görüşmelerde vurguladığı ve araştırmacının gözlemlerinde de fark ettiği önemli bir nitel sonuç da, öğrenciler arasında akran zorbalığı olduğu, özellikle kızlarda bunun

biraz daha fazla görüldüğüdür. Araştırmadaki erkek çocukları genelde vurma, itme gibi davranışları tercih ederken kız çocukları daha çok kırıcı sözler söyleme, alay etme veya dışlamakla tehdit ederek zorbalık yapmışlardır. Adams'a (2008) göre bu yaş grubundaki çocukların fiziksel ve sözel zorbalık davranışları sergilemeye daha meyilli olup, dolaylı saldırıyı daha nadir kullanmaktadır. Bu yaşta yapılan dolaylı saldırılar ise genellikle gruptan atma, oyundan dışlama, arkadaşlığını bitirmekle tehdit etme gibi davranışlardır.

Araştırmalar kız ve erkek çocuklar arasında akran zorbalığı davranışlarının türlerinin farklı olduğunu, erkeklerin daha çok fiziksel ve açık saldırı davranışları gösterirken, kızların zorbalıklarında daha çok ilişkisel saldırı ve dolaylı saldırı davranışlarını uyguladıklarını ortaya çıkarmıştır (Crick ve Grothpeter, 1995; Gültekin ve Sayıl, 2005). Kız çocukları, grup içinde genellikle yetişkinlerin keşfetmesi daha geç olduğu için dolaylı saldırıyı kullanmaktadır (Uysal ve Dinçer, 2012). Nitekim bu araştırmada da, araştırmacının ve öğretmenlerin özellikle kız çocuklarında gözlemledikleri zorbalık türü daha çok dolaylı saldırı davranışlarındandır.

Literatürde genelde akran zorbalığının erkek çocuklarında daha çok olduğuna dair bulgular olsa da, tıpkı bu araştırmada olduğu gibi kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla zorbalık eğiliminde oldukları çalışmalar da bulunmaktadır (Çalık, Özbay, Özer, Kurt ve Kandemir, 2009; Kandemir, 2006; Rolland ve Galloway, 2002).

Yine araştırmadan elde edilen nicel verilere göre ailelerin ve öğretmenlerin sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar arasında korelasyon analizi yapılmış olup, “başlangıç becerileri,” “akademik destek becerileri” ve “arkadaşlık becerileri” boyutlarındaki pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu da öğretmen ve ailelerin bu boyutlarda daha çok hemfikir olduğu şeklinde yorumlanabilir. Nitekim nitel bulgular incelendiğinde katılımcıların bu boyutlarla ilgili soruları benzer ifadelerle cevapladıkları görülmüştür.

Pandeminin etkisi üzerine nitel verilere bakıldığında, pandemi sonrası aileler en çok kendi çocuklarında dijital bağımlılık, bencillik ve asosyal olma durumlarını belirtmiştir. Öğretmenler ise pandemi sonrası en çok akran ilişkilerinde zorlanma, iletişim becerilerinde eksiklik ve dijital bağımlılık ifadelerine yer vermiştir. Her iki grupta ayrı görüşmeler yapılmasına rağmen iki grupta dijital bağımlılığın altını çizmiştir. Araştırmacı da gözlemlerinde ve çocuklarla sohbetlerinde özellikle erkek çocuklarının sanal oyunlara çok düşkün olduğunu ve bu konularda sohbet ettiklerini görmüştür. Ayrıca bazı çocuklar tenefüs aralarında bile dinlenmek ya da akranları ile vakit geçirmek yerine öğretmenlerinden izin alıp akıllı tahtadan bu oyunlarla ilgili videolar izlediği, derse girerken de kapatmak istemeyip, izlemeye devam etmek için ısrar ettikleri gözlemlenmiştir.

Aileler çocuklarını beslerken, uykuya hazırlıkta, çocuğu sıkıldığında çocuğunu oyalamak istediğinde veya ödül ve ceza yöntemi olarak teknolojik araçları kullanmaktadır. Üstelik bazı aileler bu araçlara sınırsız erişim izni vererek ileriki dönemler için çocuklarında başta dijital bağımlılık olmak üzere birçok sosyal ve duygusal problemlere kapı açmaktadır (Aral ve Doğan-Keskin, 2018; Sapsağlam, 2018). Pandemi sürecinde evde geçirilen zamanın artması, okul ve arkadaş ortamlarından uzaklaşma gibi nedenlerden dolayı ekran süreleri hem yetişkin hem de çocuklarda artış göstermiş olsa da (Gökler ve Turan, 2020), çocukların izlediği çizgi filmler, videolar ve oynadığı dijital oyunlar aileler tarafından dikkat edilerek, ekran süreleri kontrollü tutularak, çocuğun boş vakitlerinde yapacağı aktiviteler bularak bunun önüne geçilebilir (Akça ve Koç-Çilekçiler, 2019).

SONUÇ

Araştırma erken çocukluk dönemini pandemi sürecinde yaşamış olan çocukların sosyal becerilerini incelemek için yakınsayan paralel desende tasarlandığından hem nicel hem de nitel analiz sonuçları elde edilmiştir.

Araştırmanın nicel sonuçlarına göre, ailelere ve öğretmenlere göre pandemiden sonra çocuklar sosyal beceriler arasında en çok “duygularını yönetme becerileri” konusunda zorlanmıştır. Ailelere göre sosyal beceriler ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş, kız çocuklarının erkek çocuklarına göre “akademik destek becerilerinde” daha iyi oldukları ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde öğretmenlere göre sosyal beceriler ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığına bakıldığında ise, erkek çocuklarının kız çocuklarına göre “arkadaşlık becerilerinde” daha iyi oldukları ortaya çıkmıştır.

Yine araştırmadan elde edilen nicel verilere göre ailelerin ve öğretmenlerin sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar arasında korelasyon analizi yapılmış olup, “başlangıç becerileri,” “akademik destek becerileri” ve “arkadaşlık becerileri” boyutlarındaki pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın nitel sonuçlarına göre, aileler pandemiden sonra çocuklarında sosyal becerilerle ilgili en çok yaptıkları işten çabuk sıkılma, dikkat dağınıklığı, yeni girdiği ortama uyum sağlayamama, isteklerinde ısrarcı olma ve ağlayarak ifade etme, anlaşmazlık durumunda çözmek yerine küsme, kaybetmeyi kabullenememe, dijital bağımlılık gibi olumsuzluklar gördüklerini belirtmişlerdir.

Elde edilen nitel verilere göre, aileler sosyal beceri problemleri ile ilgili evde çocukla paylaşma ve yardımlaşma davranışlarını teşvik edecek şekilde konuşma, çocuğa sorumluluk verme ve öğretmenle iletişime geçme gibi çözüm yolları bulmuşlardır.

Araştırmaya göre öğretmenler pandemiden sonra çocuklarda sosyal becerilerle ilgili en çok akranla iletişim kuramama, akran zorbalığı, bir oyuna veya gruba dahil olamama, duygularını uygun yollarla gösterememe, kaybetmeyi ve hatayı kabul etmeme, empati eksikliği ve dijital bağımlılık gibi olumsuzluklar gözlemlediklerini söylemişlerdir. Ayrıca öğretmenler sosyal beceri problemleri ile ilgili doğrudan çocukla sorunu ve duyguları ile ilgili konuşma, aile ile konuşma, sınıfta iş birliği gerektiren grup çalışmaları yapma ve rehberlik servisinden destek alma gibi çözüm yolları kullandıklarını ifade etmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Adams, J. L. (2008). *Preschool aggression within the social context: a study of families, teachers, and the classroom environment. Unpublished doctoral dissertation, Florida State University, Florida, USA.*
- Akça, F. ve Koç Çilekçiler, N. (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların en çok etkilendiği çizgi film karakterleri ve bu karakterlerle özdeşleşmelerinin yol açabileceği dijital tehlikeler. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6, 403–433.
- Alisinanoğlu, F., Türksoy, E. ve Karabulut, R. (2020). Pandemi Sürecinde çocukluk dönemi korkuları. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6 (14), 447-568.
- Aral, N. ve Doğan-Keskin, A. (2018). Examining 0-6 year olds' use of technological devices from parents of view. *The Turkish Journal on Addiction*, 5(2), 317-348.
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açık öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142.
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N. ve Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *Lancet (London, England)*, 395(10227), 912–920.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2016). *Araştırma deseni, nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (S.B. Demir, Çev. Ed.), Ankara: Eğiten Kitap.
- Crick, N. R. ve Grotpeter, J.K. (1995). Relational aggression, gender, and socialpsychological adjustment. *Child Development*, 66, 710-722.
- Çalık, T., Özbay, Y., Özer, A., Kurt, T. ve Kandemir, M. (2009). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Zorbalık Statülerinin Okul İklimi. Prososyal davranışlar, temel ihtiyaçlar ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15(60), 555-576.
- Çelik, Ş. ve Çak, E. (2021). Covid-19 pandemi sürecinin aile üzerine etkisi. *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences*, 6(11), 43-49.
- Çepni, S. (2014). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş* (7. baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Davies, P. (2000). Contributions from qualitative research. H. T. O. Davies, M. N. Sandra ve P. C. Smith (Eds), *What works? Evidence-based policy and practice in public service* içinde (ss. 291-316). Bristol, UK: Policy Press.

- Dereli-İman, E. (2013). Çocuklar için Sosyal Problem Çözme Ölçeği'nin 6 yaş grubu için Türkiye uyarlaması ve kul öncesi davranış problemleri ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 479-498.
- Dişçi, S. (2019). *Okul öncesi dönemde çocukların sosyal değerleri ile sosyal becerileri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Dockett, S. ve Perry, B. (2001). Starting school: effective transitions. *Early Childhood Research & Practice*, 3(2), 1-19.
- Döğler, S. S. ve Kılınç, F. E (2021). 4-6 yaş çocuğa sahip ailelerin covid-19 pandemi sürecinde çocukları ile iletişimlerinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 480-496.
- Ece-Bülbül, N. (2008). *4 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ekiz, T., İlman, E. ve Dönmez, E. (2020). Bireylerin sağlık anksiyetesi düzeyleri ile covid-19 salgını kontrol algısının karşılaştırılması. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 6(1), 139-154.
- Elibol, G. S. (2008). *5 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erol, M. ve Erol, A. (2020). Koronavirüs pandemisi sürecinde ebeveynleri gözünden ilkokul öğrencileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 529-551.
- Gökler M. E. ve Turan Ş. (2020) Covid-19 pandemisi sürecinde problemleri teknoloji kullanımı. *Estüdam Halk Sağlığı Dergisi*, 5(2), 108-114.
- Gupta, A., ve Goplani, M. (2020). Impact of Covid-19 on Educational Institutions in India. *UGC Care Journal*, 31(21), 661-671. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.32141.36321>
- Gülşay Ogelman, H., Güngör, H. ve Göktaş, İ. (2021). Covid-19 ve yeni dönemdeki okula uyum süreci: Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*, 10(1), 11-24.
- Gültekin, Z. ve Sayıl, M. (2005). Akran Zorbalığını belirleme ölçeğinin geliştirme çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 15, 47-61.
- Güzelyurt, T. ve Nayci, Ö. (2021). Technology Addiction in Preschool Period: An Analysis on Illustrated Children's Books. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 29(2), 326-333.
- Imran, N., Zeshan, M. ve Pervaiz, Z. (2020). Mental health considerations for children & adolescents in COVID-19 Pandemic. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 36 (COVID19-S4). <https://doi.org/10.12669/pjms.36.COVID19-S4.2759>
- İnan, H. Z. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde okul öncesi eğitimin yeniden yapılandırılması. *Milli Eğitim Dergisi*, 49 (1), 831-849.
- Johnson, R. B. ve Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.
- Kadan, G., Aysu, B. ve Aral, N. (2020). Covid 19 sürecinde çocuklar: gelişimsel ihtiyaçlar ve öneriler. *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 360-379.
- Kandemir, M. (2006). *İlköğretimde algılanan sınıf içi empatik atmosfer ile benlik algısı arasındaki etkileşimin akran zorbalığı ile ilişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, Ş. (2015). Çocuk ruh sağlığına etki eden faktörler: Anne babalık davranışları, kardeş ve akran ilişkileri, televizyon ve bilgisayar. A. Güngör- Aytar (Ed.). *Ruh sağlığı*. içinde (ss. 10-60). Ankara: Hedef Yayınları.

- Konca, A. S. ve Çakır, T. (2021). Pandemi sürecinde uzaktan eğitim ile okul öncesi eğitimden ilkokula geçiş hakkında veli görüşleri. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(2), 520-545.
- Larsson, J. O., Bergman, L. R., Earls, F. ve Rydelius, P. A. (2004). Behavioral profiles in 4–5 year-old children: normal and pathological variants. *Child psychiatry and human development*, 35(2), 143-162
- Lynch, S. A. ve Simpson, C. G. (2010). Social skills: Laying the foundation for success. *Dimensions of Early Childhood*, 38(2), 3-12.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Calif : SAGE Publications.
- McBryde, C., Ziviani, J. ve Cuskelly, M. (2004). School readiness and factors that influence decision making. *Occupational Therapy International*, 11(4), 193-208.
- Okatan, Ö. ve Tagay, Ö. (2021). İlkokul velilerinin görüşlerine göre covid-19 pandemisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 17(2), 309-328.
- Ömeroğlu, E., Büyüköztürk, Ş., Çakan, M., Aydoğan, Y., Çakmak, E.K., Akduman, G.G., ...Karayol, S. (2012). *Okul Öncesi Sosyal Beceri Destek Projesi (OSBEP)*. Ankara: Tübitak.
- Ömeroğlu, E., Büyüköztürk, Ş., Çakan, M., Aydoğan, Y., Çakmak, E. K., Akduman, G.G., ...Karayol, S. (2014). Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği anne-baba formuna ait norm değerlerinin belirlenmesi ve yorumlanması. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 102-115.
- Öztürk, E. D., Kuru, G. ve Yıldız, C. D. (2020). Covid-19 pandemi günlerinde anneler ne düşünür çocuklar ne ister? Anne ve çocuklarının pandemi algısı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 204-220.
- Özdoğan, A. Ç. ve Berkant, H. G. (2020). Covid-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 13-43.
- Özyürek A. ve Çatinkaya (2021). Covid-19 pandemi döneminde aile ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin incelenmesi, *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 96-106.
- Rashid T. (2010). Development of social skills among children at elementary level. *Bulletin of Education and Research*, 32(1), 69-78.
- Rolland E. ve Galloway D. (2002). Classroom influences on bullying. *Centre for Behavioral Research*, 44, 299-300.
- Santrock, J. W. (1997). *Life span development*. Brown Benchmark Publishers, London.
- Sapsağlam, Ö. (2018). Social media awareness and usage in pre-school children. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 9(31), 728-746.
- Sarman, A., Tuncay, S. ve Sarman, E. (2020). COVID 19 pandemi sürecinde medyanın 3-18 yaş arasındaki çocuklar üzerindeki olumsuz psikolojik etkisinin önlenmesi. *Van Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13, 69-75.
- Schonfeld, D. J. ve Demaria, T. (2015). Providing psycho social support to children and families in the after math of disasters and crises. *Pediatrics*, 136(4), 1120-1130.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson.
- Tarçoçin, S., Alagöz, N. ve Boğa, E. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının pandemi sürecinde (COVID- 19) davranış değişiklikleri ve farkındalık düzeylerinin anne görüşlerine başvurularak incelenmesi. *Turkish Studies*, 15(6), 1017-1036. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44338>

- Taylor, M. R., Kingsley, E.A., Garry, J. S. ve Raphael, B. (2008). Factors influencing psychological distress during a disease epidemic: Data from Australia's first outbreak of equine influenza, *BMC Public Health*, 8(2),1-13.
- Topaç, N. (2021). *Şarkı Ağırlıklı Değerler Eğitimi Programı'nın (ŞADEP) 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerine etkisi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Tuzcuoğlu, N., Aydın, N. ve Balaban, S., (2021). Pandemi döneminde okul öncesi dönem çocukları ve annelerinin psikososyal açıdan etkilenme durumunun anne görüşleri doğrultusunda incelenmesi. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-13.
- Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığı. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(4), 454-467.
- Walker, S. (2005). Gender differences in the relationship between young children's peer-related social competence and individual differences in theory of mind. *The Journal of Genetic Psychology*, 166(3), 297-312. doi: 10.3200/GNTP.166.3.297-312.
- Webster-Stratton, C. ve Reid, M. J. (2004). Strengthening social and emotional competence in young children-the foundation for early school readiness and success incredible years classroom social skills and problem-solving curriculum. *Infants and Young Children*, 17 (2), 96-113.
- Weir, K. (2020). Life after covid-19: making space for growth. *American Psychological Association*, 51(4). <https://www.apa.org/monitor/2020/06/covid-life-after> adresinden 02.08.2022 tarihinde erişildi.
- World Health Organization (WHO). (2020). Coronavirus disease (COVID-19) Pandemic. World Health Organization. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>.
- Yaşar, S. (2021). Pandemi sonrası okula uyum sürecine yönelik okul psikolojik danışmanlarının görüşleri. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 114-127.
- Yaşar-Ekici, F. (2015). Okul öncesi eğitime devam eden çocukların sosyal becerileri ile aile özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 1-33.
- Yılmaz, M. (2020). *Okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygıları ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Zhang, W. R., Wang, K., Yin, L., Zhao, W. F., Xue, Q., Peng, M., ...Wang, H. X. (2020). Mental health and psychosocial problems of medical health workers during the COVID-19 epidemic in China. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 89(4), 242-250.
- Zhu H., Wei L. ve Niu P. (2020). The novel coronavirus outbreak in Wuhan, China. *Global Health Research and Policy*, 5(6), 1-3.